

VZPOMÍNKY
NA MARTINICE

U P O M Í N K A

na setkání rodiny Vondrů

v Martinicích

2. července 1972

Bohumil Vondra

M a r t i n i c e

Byla nezvyklá a hezká ta neděle 2. července 1972. Kolik jen vzpomínek prošlo za ten den mou hlavou! Ty nejpřvňjší patřily mamince a tatínkovi, jejich starostem s tolika dětmi ve staré dřevěné chalupě, v hospodářství s necelými třemi hektary polí. Tatínkův prapradědeček pocházel z Javorníků, které patřily k panství litomyšlského zámku. Oženil se s Annou Puldovou z Proseče, a tak se naši předkové dostali do panství Novohradského, které v mých mladých letech patřilo baronce Nádherné. Jejich syn se už trvale usadil na Pasekách v čp. 40, kde se také v roce 1870 narodil můj tatínek. Sňatek s maminkou a koupě její rodné chalupy na Martinicích dal základ nové větvi rodiny Vondrů.

Jako dětem se nám život v stísněných poměrech nezdál těžký. Stejně se dařilo všem dětem kolem nás. Tatínek byl tkadlec, a tak jsme mu pomáhali všichni soukat cívky z přaden příze, které pak odvážel na trakaři k faktorům do Svaté Kateřiny nebo do Krouny, kde dostával plat za práci a nové dílo. Kromě práce na poli a při pasení krav jsme museli pomáhat k výdělku prací v lese, která sice mnoho nevynášela, zato však jsme si mohli navozit dříví na zimu, zvláště pařezy, s kterými byla pěkná dřina, takže se člověk zahřál několikrát předtím, než si zatopil. Dříví se mohlo i vyměnit - za švestky, za hrušky i za mouku. Tak šel život a díky rodičům, na které mohu být hrdý, dostalo se nám dobrého základu do života. Co jen měla maminka práce s tolika dětmi. Vzpomínám si na její starostlivou péči, když několik z nás onemocnělo záškrtem, na který tři sourozenci zemřeli vinou lékaře, který je léčil na příušnice.

S vděčností vzpomínám i na školu, tak zvanou expozi-turu, umístěnou ve velké světnici v chalupě u Vávrů. I ta

nám dala v těch malých poměrech do života velmi mnoho. Měli jsme štěstí, že nás učili mladí učitelé plní ideálů a svobodmilovnosti. Mezi nimi jsem měl nejraději svého posledního učitele Jetmara, který bohužel zahynul v první světové válce. Vzpomínám také na to, kolik úsilí stálo Martinice postavení vlastní školy /byla to původně obec s 55 čísly/, kolik vzájemné pomoci, která přišla i od našich vystěhovalců z Ameriky.

Bratr Jan se vyučil dýmkařem, a tak se u nás vyráběly dýmky, dokud neodešel na vojnu. V té době už tatínek netkalcoval, proto jsme spolu zkusili vyrábět dýmky sami. Zapracovali jsme se a úspěšně provozovali nové řemeslo.

Naše dřevěná roubená chalupa se časem shýbala k zemi, museli jsme tedy pomýšlet na její přestavbu. Bylo to v roce 1917, kdy jsme si sami začali na poli vyrábět cihly a vypalovat je v peci. Museli jsme hodně tvrdě pracovat, abychom dostavěli, a navíc abychom ještě zaplatili dluh, který si musel tatínek na stavbu udělat.

To už skončila válka, moji starší bratři se vrátili domů, začali se ženit, sestra Marie se vdala. Začali jsme se rozcházet do světa. Kdysi jsem si přál hospodařit na rodné chalupě, ale život šel jinak. Na štěstí zůstal na ní můj nejmilejší bratr Standa se svou ženou zlatého srdce, dobře hospodařili a starali se o naše rodiče až do jejich smrti.

Člověk se rád vrací domů alespoň ve vzpomínkách, na Martinice a do jejich okolí, na Františky, na Paseky, do Svaté Kateřiny, do Brda, do Proseče... Rád si vzpomene na mládí, kdy se tak mnoho zpívalo a lidé byli tak upřímní. Rád si vzpomene na činnost ve skupině SKM, na to, jak jsme hrávali divadlo, a ne bez úspěchu, třeba Stroupežnického Naše furianty, nebo na dožínkové slavnosti, na sta-

ročeskou svatbu, prostě na všechno, co tenkrát patřilo
k Martinicím a k celé Vysočině.

L. Vondrová, Praha 9-Prosek.

Mé vzpomínky na Martinice

Je tomu už hezká řádka let, co mne pozval manžel do jeho rodného kraje, na Martinice.

Z Prosače, kam jsme od vlaku přijeli autobusem, vedla nás pěší cesta poli a loukou do lesa, kde kolem tehdy rozvodněného a hučícího potoka jsme přišli na překrásné lesní prostranství; uprostřed lesů krásná rovná louka, obklopená tmavými lesy; počasí krásné, slunečné, obloha bláznivě modrá, všude klid, mír, rušený jen zpěvem ptáků. Řekla jsem manželovi, že tady jistě za měsíčních nocí tančí rusalky. Zanedlouho došli jsme k rodné chalupě mého manžela o samotě, na kraji lesa. Ten kraj se mně tak zalíbil, že každý rok v létě se tam oba rádi aspoň na několik dní vracíme.

Sedáváme před chalupou na lavičce, pod krásnými vzrostlými lipami, které kvetoucí vydávají líbeznou vůni a v nich bzučí spousta včel. Manžel vypráví o svých dětských letech, jak chodíval se sourozenci do nedaleké jednotřídní školy a jak jako čtrnáctiletý přinesl přes rameno z České Rybné pět mladých stromků těchto lip, které je sám okolo chalupy sázel, jak skoro za 60 roků vyrostly v mohutné, překrásné stromy, které dnes chrání ze všech stran proti silným větrům rodnou chalupu a zdobí její okolí.

Zmiňuje se o svých starostlivých, dobrých rodičích, kteří řádně své děti vychovali a postavili do života.

S láskou vzpomíná na svoji zemřelou první manželku, jak i ona si zamilovala jeho maminku a měla k ní velikou důvěru, takovou, že když se jim měl narodit druhý syn, třebaže už žili v Praze, musel manželku dovézt k mamince na Martinice, kde tedy oba jejich synové se narodili v rodné otcově chalupě. Toto stále nemohu pochopit; z Pra-

hy, kde měla ihned rychlou lékařskou pomoc v případě komplikace, kdy se jedná i o život rodičky, rozhodnout se pro samotu u lesa. Jakou důvěru musela mít k manželově matce !

Nejlepší nápad manžel měl, uspořádati setkání rodiny Vondrových, jejich příbuzných a známých na Martinicích.

Začali jsme vzpomínkou na rodiče i ostatní zemřelé příslušníky rodu v neděli dne 2. července 1972 při mši svaté ve farním kostele sv. Mikuláše v Proseči, tolik krásném svou imposantností - vnitřní krásou výzdoby - maleb a vzorné čistoty a plném světla. Utkvělo nám v paměti kázání pana faráře, také zaměřené na naše setkání, slavná mše sv. se zpěvy, řízenými panem ředitelem kůru, manželovým přítelem Melezínkem.

Potom následoval společný oběd " Na Horničce ", pečlivě vybavený restaurátorem p. Mencem, po kterém jsme navštívili hrob rodičů na prosečském hřbitově.

Pak jsme odejeli na Martinice k Vondrově chalupě, kde v přátelské malé besedě pod rozkvetlými lipami jsme strávili odpoledne, a ani potom se nikomu nechtělo loučiti.

Nedaleko chalupy o samotě, též u lesa je pěkná hájenka, krásné procházky lesem v tichu a klidu, až mne ten klid tam přímo děsí, mne, která žila ve středu Prahy, uprostřed veškerého ruchu aut a lomozících elektrík, a jak se všechny ty moderní dnešní dopravní prostředky jmenují.

Je to krásný, zdravý kraj, tichý, který si jistě musí zamilovat každý, kdo ho pozná tak jako já.

Ludmila Vondrová

DRAHOKAM

Já jednu cestičku znám,
ta vede přes les až k nám;
uprostřed cestičky té
domečky jsou ukryté;
a tam na ní hnízda ptáků
ke stromům přitisknuté.

Kdybych měl do světa jít,
vesničku svou opustit,
po letech zase ji najdu,
třeba si trošičku zajdu;
hluboko v srdci jí mám
ukrytou jak drahokam,
aby mně ji Pán Bůh chránil,
každý den se modlívám.

Ty naše vesničky v údolí,
jsou jako kytičky na poli,
krásou a skromností ozdobené
z poctivých mozolů postavené.
Tam naše mámy se učily
ve škole číst a psát.

Ty naše vesničky v údolí,
každý Čech musí mít rád.

Václav Kašpar

Vzpomínky na Martinice

Na Martinice mám mnoho vzpomínek. Jako malý kluk jsem tam u dědečka obdivoval strom černých třešní / u nás na Františkách zrály ptáčnice až o čtrnáct dní později/, podíval jsem se dřevěným kolům soustruhů a sedám rozdělaných dýmek a nemohl jsem pochopit, proč nad hnojištěm mají natažené tyče, když na ně nic neukládají.

Měl jsem dědečka moc rád. Docela přesně ho vidím ještě dnes ve dvou okamžicích. V červnu 1936, kdy nám pomáhal sekat louku "na obci" a bratr Pepík mi tam přesekl kotník u pravé nohy, jak u mě klečel a zouval mi botu, zatímco mi táánek tiskl ránu. Pak 1. září 1939, kdy jsme sekali otavu zase na té louce. Na východě začalo náhle dunět. Dědeček s tááinkem se na sebe podívali a oba současně řekli: "Snad není válka?"

Pak se pamatuji na strýcův obchod, ještě když začínal a měl v prostém krámě jen pár nejnnutnějších věcí, ale i na to, jak se tam nakonec našlo všechno, co lidé potřebovali. Pamatuji ho, jak jezdil na motorce s bednami vajec na zadním nosiči-vždycky jsem měl strach, že s nimi po františských hrbo-
latých a kamenitých cestách nedojede. Chodili jsme k němu na nákup lesními cestami a nikdy jsme domů nepřinesli celý koupený bochník chleba, vždycky jsme olamovali "kohoutky" z propečených a omoučněných kůrek. Někdy se mnou chodila na nákup Máňa Kučerová, já jí vždycky pomáhal nosit tašku a potajnu jsem na ni myslel.

Pak vzpomínám na dobu, kdy jsem už byl starší a zajímal se o divadlo. Chodil jsem na představení, která hrála skupina katolické mládeže v hospodě u Menců, i sám jsem si několikrát zahrál. Už nevím, co to vlastně bylo, jen si pamatuji, že se mnou hrála jednou Lidka Džbánkova a jednou Venda Pešina

a Máňa Houserová. I tancovat jsem chodil na Martinice rád. Vždycky mi tam bylo dobře.

Naposledy jsem prožil na Martinicích pár týdnů v roce 1960, když jsem se učil na státnici. To už byly jiné Martinice. Polovina stavení prázdných nebo polozbořených, meze neposekané, mnoho dříve obdělávaných míst zarůstaly stromy. Na spojených polích bafal traktor, mladý Zdeněk Pražanů připravoval pole, aby nedala méně úrody než dříve. A v lese klid a ticho, toho bylo nepřeberně.

Takový je život - běží a běží - z chlapce, který dychtivě obíhal o martinickém posvícení okolo krámu s kapslovkami a okolo druhého s perníkovými jezdci je bezvlasý a trochu unavený padesátiletý muž. Na Vysočině rostou jiné děti. Žijí lépe, mají více životních možností. Jen si přeji, aby i jim zbylo pro stáří také tolik krásných vzpomínek jako nám.

Bohumil Vondra

O dušičkách 1944

Přijel za mnou tehdy do Prahy bratr Stanislav z Marti-
nic. Chtěl tu navštívit svého přítele Josefa Ehrenberga,
úředníka Legiobanky, syna hajného z Pasek. Pracoval jsem
v té době na nádraží v Krči a tam mě volal selektorem /slu-
žebním telefonem pro dorozumívání železničních služeben/
Standův švagr František Vodička ze stanice Čachnov. Vzkazo-
val Standovi, aby se ihned vrátil domů a aby "nechodil k haj-
ným". Pochopil jsem, že myslí mladého Ehrenberga. Vyrozuměl
jsem, že se na Pasekách něco stalo, protože hajný Ehrenberg,
bývalý legionář, byl zapojen do odboje. Zařídil jsem, co by-
lo třeba. Později jsem dostal od bratra zprávu, že Němci od-
halili široce rozvětvenou odbojovou skupinu a zatkli řadu li-
dí. Poštmistru Hartmanovi z Proseče se ještě podařilo uprch-
nout k partyzánům do poličských lesů.

Na dušičky odešly žena hajného a její sestra z Pasek na
hřbitov do Proseče. Doma zůstal hajný Ehrenberg se svými ho-
sty, generálem Svatoněm a jeho pobočníkem kapitánem Soškou,
kteří patřili k předním vojenským představitelům ilegálního
odboje. Tam je přepadli Němci. Zabušili na dveře a nic netu-
šící hajný jim šel otevřít. Když spatřil prvního, srazil jej
se schodů a přibouchl dveře. Došlo k přestřelce, při které
se Němci stáhli za domek. Toho chtěl využít generál se svým
pobočníkem, vyskočili oknem a chráněni střelbou hajného pr-
chali k lesu. Při útěku volným prostranstvím byli však za-
střeleni. Hajný využil toho, že Němci pronásledují prcha-
čů, vyskočil oknem na kryté straně a utekl do lesů. Doputoval
do Dolního Újezda u Litomyšle, kde se čas skrýval u známého.
Odtud mi psal a mým prostřednictvím udržoval spojení se synem
v Praze.

Jeho ženu a její sestru odvezlo gestapo do Terezína, kde
se naštěstí dočkaly konce války. Hajný se ještě za války vrá-

til přes lesy na Martinice, kde se dožil osvobození v úkrytu u Antonína Koutného.

Mladý Ehrenberg posílal své matce a tetě do Terezína potraviny k zmírnění jejich bídy, které mu opatroval bratr Stanislav z Martinic.

Poznámka Václava Kašpara:

Strýc Stanislav nikdy moc nemluvil o tom, jak pracoval ilegálně za války, a to je škoda. Víím například, že se svým tchánem Kučerou z František převáděl ruské zajatce na Moravu, že zásoboval uprchlé zajatce, že u něho přespávali partyzáni, které také živil.

Na Františky a na Martinice zasahovala oblast působení londýnské ilegální sítě R 3 / Rada tří - prof. Grňa-Vlk, plk. Steiner-Veselý atd./. K jejich vedoucím vojenským činitelům patřili i generál Svatoň a kapitán Soška. Rada tří stála v ostrém boji s organizacemi moskevského odboje, s partyzánskými skupinami Jan Hus, Zarevo, Vperjod, Stalin atd. Navenek bojovali všichni proti okupantům, ale koncem války se už mezi nimi objevily rozpory, které se přenesly do nové republiky. Ti obyčejní lidé však, kteří schovávali, živilí a podporovali každého, kdo bojoval proti okupantům, neznali záměry generálů. Riskovali svoje životy i životy svých rodin každý tam, kde k tomu dostal příležitost, a žádný z nich se nemá z té doby za co stydět.

Václav Kašpar

30. duben 1945 na Martinicích

V dubnu 1945 jsem utekl z totálního nasazení v Německu domů. Do Drážďan na stupátku vlaku, z Drážďan na střeše vagonu, přes hranice u Lovosic, v díře po bombě při náletu na Kolín vedle utržené lidské nohy, která tam na mě spadla. Pešky přes jámy po bombách u Kralup.

Chtěl jsem však něco rychle dělat, měl jsem ještě v sobě čerstvý pocit října 1944, kdy v Gröditz zatkli dvacet sedm mých kamarádů, mezi nimi Pepíka Kučeru z František a Jardu Bílého z Proseče. Už se z lágrů nevrátili. Ještě jsem měl před očima koncentrační tábor, v jehož prostředí jsem přes půl roku žil. Byl bych rád šel k partyzánům. Strýc Stanislav, který měl s nimi spojení, mi však říkal, že partyzáni mají lidí dost, ale nemají dost zbraní a střeliva. A tak jsme s bratrem Josefem vykradli maďarské auto. Našli jsme v něm ruční granáty a náboje a nesli jsme je na Martinice.

Cestou jsme se zastavili u krejčího A. Klinského a tam jsme uslyšeli střelbu z lesa směrem na Paseky. Když skončila, šli jsme se tam podívat. Na prostřílených stromech a na zemi jsme uviděli krev a kusy mozků. Když jsme došli ke strýci, pověděl nám, co se stalo. Partyzáni připravili léčku hlídce tří německých a pěti českých četníků. Původně je chtěli pobít u strýce ve stavení, protože je viděli, jak tam zašli. Rozmluvil jim to starosta Menc z obavy o osud celé obce. Proto počkali na hlídku v lese směrem k Pasekám. Došlo k boji. Českého četníka Ježka z Litomyšle zastřelil velitel německých četníků, když se naši četníci na výzvu partyzánů chtěli krýt. Padli dva němečtí četníci a jejich velitel uprchl se zraněním přes Vondrovou louku. I partyzánský velitel byl zraněn a partyzáni jej odvezli k Pasekám na voze s Pražanovým koněm. Hovořili jsme o tom všem, když přišla teta Božka a volala, že jde vojsko. Strýc duchapřítomně vzal všechno,

co jsme přinesli, a hodil náboje i granáty do maliní v lese. Za několik minut obklíčila chalupu rota Jagdkomanda a volali: "Alles heraus!" Vyšlo nás z krámu osm. Snažil jsem se veliteli vysvětlit, že je tu obchod a že v něm nakupujeme. Nenechal mě domluvit. Museli jsme dát ruce vzhůru a postavit se do řady. Poručík protektorátního četnictva Šich /po 9. květnu se zastřelil/ šel od jednoho k druhému s pistolí a hrozil zastřelením, jestli neprozradíme, kde jsou partyzáni. Nikdo neřekl nic. Za našimi zády stáli Němci s puškami. Potom nařídil německý nadporučík polního četnictva svým vojákům, aby pročesali les. Nechtěli ho poslechnout, ale nakonec vyšli do lesa v sevřeném útvaru. V té chvíli jsem neměl strach, i když jsem měl na břicho přitisknutou pistolí a jen jsem očima pozoroval, zda poručík stiskne spoušť. Říkal jsem si: "Vy máte strach, ne my!" Že se báli doopravdy dokazuje to, že dědeček s tetou Božkou z domu nevyšli, ale Němci se neodvážili stavení prohledat.

Nakonec odtáhli a my jsme mohli domů. Bylo štěstí, že k partyzánské akci došlo v lese, a ne ve stavení. Jinak by na místě chalupy a možná celé obce stál jen památník.

Václav Kašpar

Můj devátý květen 1945

Rozhlas hlásil, že do Prahy přijela sovětská vojska, u nás však konec nebyl. Ve třech proudech se po silnici i okolo ní valily ustupující německé divize na západ. Na okraji lesa u František se připravovala německá obrana.

Několik dní předtím jsme dali nádobí, knihy a jiné věci do sklepa. Čekali jsme frontu. Ve stavení jsme však měli i spoustu zbraní a munice. Ve stodole pod svazky lněných stonků jsem měl kulometné pásy a bedničky s náboji, pod kupou chvojí před vraty ruční granáty, za prkny u stodoly pušky s uraženými pažbami. /Německé četnictvo hledalo zahozené zbraně dezertérů a ničilo je urážením pažeb a vyhazováním závěrů. Jenomže my jsme zase závěry hledali, čistili je a doplňovali nalezené pušky./

Ten den jsme znovu s Láďou Pražanem hledali zbraně. Vybírali jsme je právě z potoka, který dělil thurntaxisský les od poličského, když přišel nálet ruských letadel. Stroje letěly nad silnicí a odstřelovaly ustupující Němce z kulometů. Viděli jsme, jak vozkové přesekávají postráňky u koní a ujíždějí do lesa, jak auta odbočují na postranní cesty, jak narážejí na zátarasy, jak posádka vybíhá, zapaluje je a prchá pěšky. Blízko nás ležel pod smrčkem esesman a vyděšeně koktal: "Ívan, Ívan." Po chvíli jsme spatřili nad lesem kouř. Hořelo naše stavení.

Před náletem byli u nás neustále němečtí vojáci, chodili si k nám odpočinout, napít se, protože stavení stálo těsně vedle silnice. Když přišel nálet, lehli všichni ke stěnám. Po náletu vyběhli a pomáhali sbírat mrtvé a raněné. Jen koně zůstali ležet tam, kde je stihla smrt. Zatím stavení hořelo. Ve stodole explodovaly náboje, hořící hromadu chvojí rozmetaly výbuchy granátů. Bratr chtěl vyvést krávy z hořícího chléva. Nedokázal to. Krávy udušené kouřem padly

dříve, než došly ke dveřím. Nevědomky však vysvobodil sestru Lidušku, kterou předtím německý voják zavřel do hořícího chléva. Byla vyděšená, opírala se o dveře, nad ní praskaly mostnice. Když Frantak otevřel dveře, utekla do lesa, odkud ji přivedli partyzáni až pozdě odpoledne, když už jsme všichni mysleli, že uhořela.

Možná, že do stavení dopadla bomba, možná že zapálil ten německý voják, který vyběhl ze stodoly, kde hořet začalo, a který Lidušku, když ho uviděla, zavřel do chléva.

První nálet přerušil organizovaný německý ústup. Druhý, na zatáčku silnice nad Pehlinami směrem k Rychnovu, přiměl Němce k bezhlavému útěku.

Asi ve dvě hodiny odpoledne přijeli Rusové. Na nákladních autech s obrazy Stalina a Beneše mávali československými praporky.

Vedle spáleniště našeho stavení zůstala opuštěná kolona vozů německé polní policie. Vzali jsme si tam deky, pláště, konzervy, umělý med, abychom měli čeho se najíst a na čem spát.

Tu noc jsme ještě přespali u spáleniště.

Božena Vondrová

Pozdrav od lesa

Už čtrnáct dní plejeme heřmánek,
nad polem nám k tomu zpívá skřivánek.
My jsme s ním také začaly pěti,
byly jsme přitom veselé jak děti.

Někdy však se nad polem honí šedé mraky,
potom nám všem je tady smutno taky.

Dokola

Dneska ráno řekla paní úsekařka
že musí rozkaz vyřídit zkrátka:
všechny šikovnější ženy v družstvu
půjdou hned sázet řepu a kapustu.

A tak ty ženy musely jít hned.
A nás na heřmánku zůstalo jen pět,
i když heřmánku je ještě veliký kus plet.
Snad to ale přece doděláme vkrátku.
A pak můžem začít zase od začátku.

Váženým pracovnícím v teletěsku za vodou

Pospěšte si, lidé zlatí,
těch sto osmdesát dnů brzy uděláte !
A když jich uděláte o sto víc,
laskavě se se mnou rozdělití,
já potom nebudu muset dělat nic.

Pravila si jedna paní:
- Já té tetě pár dní dám,
je té práce mnoho na ni.
Jen jestli těch sto dnů
ještě navíc udělám. -

A rozlučme se slovy Františka Halase:

... vábím a chytám na vějičku slov pěknost toho všeho tam u nás, ať se chytí, co se chytí. Ty můj kraji, ty mé bezpečí, ty má zatvrzelost, ty má věčnost. Tvá hlína, mnutá v prstech, voní po zetlelých vlasech dávno pohřbených tkalcovských dědů a báb a je přísadou mé krve. Ty můj kraji! Jsi tam, kde Vysočina nabírá dech a pole skládají slib chudoby...

... Už aby bylo po tom pekelném místě, kam nepatřím. Ať svítí světla milovaných chalup, ne jako bóje v dálce, ale betlemsky radostně a vytrvale... Ať si jen země letí do prázdna, ať si jen letí, jen když zbuďte jistota jednoho místa... Kdyby mi jen oči pro pláč zbyly, já se tam vrátím, já se tam i po slepu vrátím.

RODOPIŠ

